

جیاوازییه‌کانی هه‌ولێر و به‌غدا بۆ داهات و خه‌رجیه‌کان

24-10-2023

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتە : دانوساندنه‌کانی شاندى هه‌ولێر و به‌غدا به‌رده‌وامه، به‌لام سه‌ره‌رای به‌ره‌وپێشقه‌چوونی گه‌توگۆکان هه‌یج نه‌نجامیكى پراکتیکی و درێژخایه‌ن به‌دی ناکریت! رۆژی 18 ی تشرینی یه‌که‌می 2023 وه‌زاره‌تی دارایی حکومه‌تی هه‌رێمی کوردستان راپۆرتیکی 30 لاپه‌ره‌یی راده‌ستی لیژنه‌ی دارایی په‌رله‌مانی عێراق کرد، که وردی خه‌رجیه‌کانی شه‌ش مانگی یه‌که‌می 2023 و پێویستییه‌ داراییه‌کانی هه‌رێمی کوردستان به‌ ورده‌کاریی ژماره‌ی فه‌رمانبه‌ران، فه‌رمانبه‌رانی گرێبه‌ست، خانه‌نشینی مه‌ده‌نی و سه‌ربازی و هتد تێدایه، که به‌پێی راپۆرته‌که خه‌رجی مانگانه به‌ته‌نیا بۆ مووچه به‌هه‌موو جوړه‌کانییه‌وه 913 ملیار دیناره و سالانه سه‌روو 10.963 تریلۆن دیناره، له‌کاتی‌کدا به‌غدا به‌پێی بودجه‌ی 2023 ته‌نیا 10.457 تریلۆن دینار بۆ ته‌رخانکردووه، واته جیاوازییه‌که سه‌روو 500 ملیار دیناره، نه‌گه‌ر به‌غداش به‌ته‌نیا مووچه بنیڕیت یاخود خۆی دابه‌شی بکات!

دانوستاندنه‌کانی شاندى هه‌ولێز و به‌غدا به‌رده‌وامه، به‌لام سه‌ره‌رای به‌ره‌وپېش‌فه‌چوونی گه‌توگۆکان هه‌چ ئه‌نجامیكى پراکتیکی و درێژخایه‌ن به‌دى ناكریت! رۆژی 18ى تشرینی به‌كه‌مى 2023 وه‌زاره‌تى دارایی حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان راپۆرتیكى 30 لاپه‌ره‌ی راده‌ستى لیژنه‌ى دارایی په‌رله‌مانى عێراق كرد، كه وردى خه‌رجیه‌كانى شه‌ش مانگی به‌كه‌مى 2023 و پېویستیه‌ داراییه‌كانى هه‌رێمى كوردستان به‌ وردە‌كارى ژماره‌ى فه‌رمانبه‌ران، فه‌رمانبه‌رانى گزێبه‌ست، خانه‌نشینی مه‌ده‌نى و سه‌ربازى و هه‌ند تێدايه، كه به‌پێى راپۆرته‌كه‌ خه‌رجى مانگانه به‌ته‌نیا بۆ مووچه به‌هه‌موو جوهره‌كانیه‌وه 913 ملیار دیناره و سالانه سه‌روو 10.963 تریلۆن دیناره، له‌كاتێكدا به‌غدا به‌پێى بودجه‌ى 2023 ته‌نیا 10.457 تریلۆن دینار بۆ ته‌رخانه‌كردووه، واته جیاوازییه‌كه سه‌روو 500 ملیار دیناره، ته‌گه‌ر به‌غداش به‌ته‌نیا مووچه بنزیریت یاخود خۆى دابه‌شى بکات!

خالیكى دیکه‌ى دانوسانده‌كان په‌یوه‌سته به‌ پرسى نه‌وته‌وه، كه چۆن قه‌ره‌بووى كۆمپانیاكان بکریته‌وه بۆ هه‌ر به‌رمیلێك نه‌وت كه به‌ره‌مى به‌ئینیت، له‌ بودجه‌ى 2023 دا هه‌رێمى كوردستان پابه‌ندى راده‌ستکردنى 400 هه‌زار به‌رمیل نه‌وتى رۆژانه به‌ سوّمۆ كراوه، به‌لام میكانیزمى چۆنیه‌تى خه‌رجکردنه‌وه‌ى تێچوووى به‌ره‌مه‌هێنان و گواسته‌نه‌وه‌ى ئه‌و بره‌ ديارینه‌كراوه، ئیستا به‌غدا باس له 6.9 دۆلار و هه‌رێمى كوردستان باس له 32.9 دۆلار ده‌كات، له‌كاتێكدا به‌پێى راپۆرتى دیلۆیت بۆ چاره‌كى به‌كه‌مى ئه‌مسال تێچوووى به‌رمیلێك نه‌وت له هه‌رێمى كوردستان 34 دۆلار بووه. هه‌روه‌ها، جیاوازییه‌كه له‌م پرسه‌دا به‌شێوه‌یه‌كه به‌غدا ئیستا ئه‌و نرخه‌ش رته‌ده‌كاته‌وه كه پێشتر پێش‌نیا‌زى كرددووه و رێككه‌وتنى له‌سه‌ر كرددووه، بۆ نموونه له‌ ئه‌مسالدا وه‌زاره‌تى پلاندانانى عێراق پێش‌نیا‌زى 19 دۆلار كرددووه و سالى 2021 له‌ رێككه‌وتنى هه‌ولێز و به‌غدا به‌گشتى 27 دۆلار دانراوه، هه‌روه‌ها له [بودجه‌ى 2023ى عێراق](#) 19 دۆلار بۆ هه‌ر به‌رمیلێك دانراوه! كه‌چى ئیستا هه‌موو گه‌توگۆكان له‌چوارچێوه‌ى 6.9 دۆلار كه نازانریت له‌چیه‌وه سه‌رچاوه‌ى گرتووه!

جیاوازییه‌كانى هه‌ولێز و به‌غدا زۆرن، به‌لام ته‌گه‌ر كه‌منه‌كریته‌وه ئه‌وا به‌رده‌وامى فرۆشتنى نه‌وت به‌ ناوخۆ به‌مشێوه‌یه‌ى ئیستا زیانیكى گه‌وره له هه‌رێمى كوردستان ده‌دات، چونكه به‌پێى راپۆرته‌كه‌ى وه‌زاره‌تى دارایی حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان له‌ماوه‌ى شه‌ش مانگی به‌كه‌مى ئه‌مسالدا سه‌روو 10 ملیۆن به‌رمیل نه‌وتى به‌ ناوخۆ فرۆشتووه، كه داهاته‌كه‌ى 309 ملیار دینار بووه، واته داهاى ماوه‌ى دوای خه‌رجیه‌كان بۆ حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان 30 هه‌زار و 387 دینار بووه كه به‌رده‌وامى دواخستنى رێككه‌وتنیش بارى سه‌رشانى هه‌ولێز و به‌غدا قورستر ده‌كات، به‌تایبه‌تیش به‌غدا چونكه له‌جیاى ده‌ستكه‌وتنى داهاى له‌ نه‌وتى هه‌رێمى كوردستانه‌وه ده‌بێت هه‌چ نه‌بێت پابه‌ندى دا‌بین‌کردنى مووچه‌ى مانگانه‌ى فه‌رمانبه‌ران هه‌رێمى كوردستان بێت.

هه‌روه‌ها، له‌كاتێكدا فرۆشتنى نه‌وتى هه‌رێمى كوردستان به‌ناوخۆ ئه‌م بره‌ داهاى هه‌یه و دياره، به‌لام له‌ عێراق دا‌تای فرۆشتنى نه‌وتى خا و به‌ ناوخۆ له‌ ب‌لاو‌كراوه‌كانى وه‌زاره‌تى نه‌وت و دارایی نییه. له‌كاتێكدا، مانگانه كۆمپانیاى سوّمۆ و وه‌زاره‌تى نه‌وت برى نه‌وتى هه‌نارده‌كراوى رۆژانه و داهاته‌كه‌ى ب‌لاو‌ده‌كه‌نه‌وه، به‌لام برى به‌كاره‌ئێ‌راو له‌ناوخۆ و داهاى نه‌وتى فرۆشراو به‌ ناوخۆى تێدا نییه.

بۆ نموونه له مانگی هه‌شتى ئه‌مسالدا [عێراق رۆژانه 4.71 ملیۆن به‌رمیل](#) نه‌وتى به‌ره‌مه‌هێناوه، به‌لام [رۆژانه 3.43 ملیۆن](#) به‌رمیل نه‌وتى هه‌نارده‌كرددووه، واته جیاوازییه‌كه رۆژانه 1.28 ملیۆن به‌رمیل نه‌وته كه داها‌تاكه‌ى ديار نییه، ته‌گه‌ر داهاته‌كه‌شى له‌نیۆ راپۆرتى وه‌زاره‌تى دارایی و له‌نیۆ ئه‌و بره‌ بێت كه وه‌ك داهاى نه‌وت و سامانه سرووشتیه‌كان مانگانه ب‌لاو‌ده‌كریته‌وه، ئه‌وا جیاوازی نیوان داهاى نه‌وتى هه‌نارده‌كراوى عێراق نه‌وه‌كو به‌ره‌مه‌هێ‌راو له‌نیوان وه‌زاره‌تى نه‌وت و وه‌زاره‌تى دارایی زۆر زیاتر ده‌بێت، ئه‌مه‌ش له‌كاتێكدا تێچوووى به‌رمیلێك نه‌وت له‌ عێراق به‌ خه‌رجى وه‌به‌ره‌هێنان، حه‌قه‌ده‌ستى كۆمپانیا خه‌زمه‌تگوزارییه‌كان و وه‌زاره‌تى نه‌وت پێكه‌وه ديار نییه!

لێ‌رده‌دا به‌ خۆب‌دنده‌وه‌ى دا‌تاکان له‌ راپۆرته‌كه‌ى وه‌زاره‌تى دارایی، دیلۆیت و بودجه‌ى 2023ى عێراق هه‌ل‌وه‌سته‌یه‌ك له‌سه‌ر ژماره‌كان و جیاوازی هه‌ولێز و به‌غدا له‌ ژماره‌كان بۆ داهاى ناوخۆ، بۆ تێچوووى به‌رمیل نه‌وت، بۆ ژماره و مووچه‌ى فه‌رمانبه‌ران ده‌خه‌ینه‌روو.

داهاى و خه‌رجیه‌كانى مانگانه‌ى هه‌رێمى كوردستان چه‌نده‌؟

به‌پێى راپۆرتى وه‌زاره‌تى دارایی حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان بۆ لیژنه‌ى دارایی په‌رله‌مانى عێراق (18-10-2023) كۆى داهاى شه‌ش مانگی به‌كه‌مى 2023 بریتیه‌ له 5 تریلۆن و 320 ملیار و 500 ملیۆن و 23 هه‌زار و 738 دینار بووه، كه له‌م بره 1 تریلۆن و 600 ملیار و 146 ملیۆن و 571 هه‌زار و 450 دینار حه‌قه‌ده‌ستى كۆمپانیاكانى به‌ره‌مه‌هێنان و گواسته‌نه‌وه‌ى نه‌وت بووه، واته برى 3 تریلۆن و 720 ملیار و 353 ملیۆن و 452 هه‌زار و 288 دینار كۆى داهاى هه‌رێمى كوردستان (نه‌وتى و نه‌وتى) بووه، واته به‌تێكرا مانگانه داهاى هه‌رێمى كوردستان 620 ملیار و 58 ملیۆن و 908 هه‌زار و 714 دینار بووه.

لهو ماوهیهدا (2023-1-1 بۆ 2023-6-30) 2 تریلۆن دینار وهک بودجه و قهرز بۆ ههریمی کوردستان له بهغداوه هاتوو، لهکاتیکیدا بهگۆیهری راپۆرتکه 1.6 ملیار وهک قهرز و 400 ملیار وهک بودجه بۆ ههریمی کوردستان نێردراوه.

بهمشیهیه له شهش مانگی یهکهمی 2023 دا کۆی داهاات و بری ئهوه پارهیهی وهک بودجه و قهرز له بهغداوه بۆ ههریمی کوردستان هاتوو دهگاته 5 تریلۆن و 720 ملیار و 353 ملیۆن و 452 ههزار و 288 دینار بووه، واته بهگشتی به داهااتی ناوخۆ و ئهوهی له بهغداوه هاتوو مانگانه 953 ملیار و 392 و ملیۆن و 242 ههزار و 48 دیناره.

ئێستا، بهپێی ههمان راپۆرت کۆی خهرجیهکانی ههریمی کوردستان مانگانه به تهنیا بۆ مووچه 913 ملیار و 623 ملیۆن و 64 ههزار دیناره، واته بۆ شهش مانگ خهرجی مووچه 5 تریلۆن و 481 ملیار و 738 ملیۆن و 384 ههزار دیناره. ههروهها، لهو ماوهیهدا(شهش مانگ) خهرجی بۆ کۆمپانیاکانی کهرتی تایبتهت بۆ بهرهمهینانی کارهبا له ههریمی کوردستان 575 ملیار و 579 ملیۆن و 487 ههزار دینار بووه. ههروهها، کۆی خهرجی بهکارخستنی دیکه 646 ملیار و 997 ملیۆن و 285 ههزار و 788 دینار بووه و خهرجی وهبهرهینان 271 ملیار و 969 ملیۆن و 723 ههزار دینار بووه.

ئالیزهوه دهردهکهوێت که کۆی گشتی خهرجیهکان لهو شهش مانگهدا بری 6 تریلۆن و 976 ملیار و 284 ملیۆن و 879 ههزار و 788 دینار بووه، بهتیکرا خهرجی مانگانه 1 تریلۆن و 162 ملیار و 714 ملیۆن و 146 ههزار و 631 دینار بووه، واته جیاوازی یاخود کورتهینان بهتیکرا مانگانه 209 ملیار و 321 ملیۆن و 904 ههزار و 583 دینار بووه، ههربۆبهش که له راپۆرتکهدا هاتوووه خهرجی کۆمپانیاکانی بهرهمهینانی کارهبا خهرجنهکراوه و نه دراوه.

بهتیکرا مووچهی فهرمانبهریک له ههریمی کوردستان و له عێراق چهنده؟

بهپێی بودجهی 2023ی عێراق لاپههه 66 کۆی ژمارههی فهرمانبهران له عێراق 4 ملیۆن و 74 ههزار و 697 فهرمانبهره، که 59 تریلۆن و 365 ملیار و 778 ملیۆن و 837 ههزار دینار بۆ تهرخانکراوه، واته بهتیکرا له سالیکیدا ههر فهرمانبهریک له عێراق 14 ملیۆن و 569 ههزار و 372 دینار وهردهگریت و مانگانهش بهتیکرا 1 ملیۆن و 214 ههزار و 114 دیناره. ئهوهش له بهرچاو بگرین که پلهبهندی فهرمانبهر له عێراق دوانزه پلهیه، زۆرتین مووچهی دابینکراوی سألانه بۆ کهرتی ئهمنی دهروات، که نزیکهی نیوهی ئهوه پارهیه و سألانه سهروو 25 تریلۆن دیناری بۆ دانراوه. ههروهها، لهنیوه کهرتی ئهمنی بۆ وهزارهتی ناوخۆ، بهدوایدا وهزارهتی بهرگری و بهپلهی سنیهم ههشدهی شهعی دیت.

لهکاتیکیدا، ژمارههێزهکانی ههشدهی شهعی که له 2014وه دامهزراوه، بهپێی بودجهی 2023 عێراق ژمارهیان 238 ههزار و 75 کهس، که به تهنیا بۆ مووچهکانیان 3 تریلۆن و 468 ملیار دینار خهرجدهگریت، واته سألانه ههر سهربازنکی ههشدهی شهعی 14 ملیۆن و 570 ههزار و مانگانه سهروو 1 ملیۆن و 214 ههزار وهردهگریت!

له بهرامبهردا بهپێی راپۆرتکهی وهزارهتی دارایی کۆی فهرمانبهرانی ههریمی کوردستان 682 ههزار و 141 فهرمانبهره که بودجهی پنیوستی مانگانهیان 734 ملیار و 593 ملیۆن و 244 ههزار دینار، واته بهتیکرا فهرمانبهریک له ههریمی کوردستان مانگانه 1 ملیۆن و 76 ههزار و 893 دیناره.

بهگشتی و بهتیکرا جیاوازی مووچهی فهرمانبهریک له عێراق و ههریمی کوردستان مانگانه 137 ههزار دیناره، لهکاتیکیدا فهرمانبهریکی گریههست بهتیکرا له ههریمی کوردستان 460 ههزار دینار وهردهگریت و مامۆستابهکی وانهینز لهنیوان 200-400 ههزار وهردهگریت، که ژمارهیان 36 ههزار و 542 مامۆستایه!

ههروهها، جیاوازییهکی دیکهش له ژمارههێزهکانی ههریمی کوردستان لهنیوان ههولیز و بهغداد ههیه، بهشیهیهکی بهپێی بودجهی 2023ی عێراق ژمارههێزهکانی فهرمانبهران به 658 ههزار و 189 فهرمانبهر داناه، لهکاتیکیدا له راپۆرتکهی وهزارهتی دارایی ژمارههێزهکانی فهرمانبهران به 682 ههزار و 141 فهرمانبهر داناه، که جیاوازی نیوانیان 23 ههزار و 897 فهرمانبهره بهبێ گریههست و وانهبێزهکان هتدا!

خالیکی دیکه سهرنچراکیش له یاسای بودجهی عێراق 2023 وهک مووچهی فهرمانبهرانی ههریمی کوردستان سألانه 9 تریلۆن و 299 ملیار و 513 ملیۆن و 616 ههزار دینار دانراوه، ههروهها بۆ چاودیری کۆمهلهیهتی 1 تریلۆن و 157 ملیار و 838 ملیۆن و 48 ههزار دینار دانراوه. لهکاتیکیدا بهپێی راپۆرتکهی وهزارهتی دارایی ههریمی کوردستان سألانه 10 تریلۆن و 963 ملیار دینار بۆ مووچه پنیوسته، لهکاتیکیدا ئهگهر عێراق مووچهش بۆ ههریمی کوردستان دابین بکات، ئهوا 10 تریلۆن و 457 ملیار و 351 ملیۆن و 664 ههزار دینار بۆ داناه، واته جیاوازییهکه هیشتا 506 ملیار و 125 ملیۆن و 104 ههزار دیناره!

جياوازی ھەولير و بەغدا لە تيجووی بەرميلیک نەوتی ھەريمی كوردستان؟

بەپێی راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى ھەريمی كوردستان، بەرپۆبەراپەتى دارايى لە وەزارەتى نەوتى عيراق بېرى 8 ھەزار و 960 دینار يان 6.9 دۆلار بۆ بەرھەمھيئانى يەك بەرميل نەوت لە ھەريمی كوردستان داناو، لەكاتێكدا بەپێى وەزارەتى سامانە سرووشتيەكان تيجووی بەرميلیک نەوت لە ھەريمی كوردستان 32.91 دۆلار، كە 24.32 بۆ بەرھەمھيئان و 8.59 بۆ تيجووی گواستنەوہیە، واتە جياوازیبەكە 26 دۆلار بۆ ھەر بەرميلیک نەوت.

لەكاتێكدا بەپێى راپۆرتەكەى ديلۆيت بۆ چارەكى يەكەمى ئەمسالى نەوتى بەرھەمھيئارايى حكومەتى ھەريمی كوردستان 36 ملیون و 723 ھەزار و 475 بەرميل نەوت بەرھەمھاتوو، كە كۆى گشتى داھاتەكەى بە دۆلار 2 ملیار و 199 ملیون و 684 ھەزار و 396 بوو، كە 946 ملیون و 497 ھەزار و 142 دۆلار سافى بۆ ھەريمی كوردستان گەراوہتەوہ، واتە تيجووی بەرميلیک نەوت 34.12 دۆلار بوو، كە نزيكە لەو نرخەى وەزارەتى سامانە سرووشتيەكان بۆ بەرھەمھيئانى بەرميلیک نەوت دايناوہ.

لەروويەكى ديكەوہ، بەپێى راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى پيشتەر چەندین جار ريككەوتن لەنيوان ھەولير و بەغدا لەسەر پرسى نەوتى ھەريمی كوردستان كراو، ئەم پرسى تيجوونە بەشيكى گرنكى گفتوگۆكان بوو، بەمدوايبەش بەپێى نوسراوى وەزارەتى پلاندانانى عيراق لە 2023-5-23 دا كە لەسەر بنەماى كۆبوونەوہەيەك بوو كە نوینەرى سۆمۆ و وەزارەتى نەوتى عيراق تيدا بەشداربوو كە كۆبوونەوہەكە لە 2023-1-26 ئەنجامدراو و نوسراوى بۆ فەرمانگەى دارايى وەزارەتى نەوتى عيراق ناردوو كە تيجووی بەرھەمھيئان و گواستنەوہى بە 19 دۆلار داناو، كە 12 دۆلار بۆ بەرھەمھيئان و 7 دۆلار بۆ گواستنەوہ بێت.

ھەرۆہە، بەپێى ريككەوتنى پيشتووتر و لە بودجەى 2021ى عيراق ھاتوو، كە ھەريمی كوردستان 460 ھەزار بەرميل نەوت رۆژانە بەرھەمھيئيت، كە 250 ھەزار بە نرخى سۆمۆ دانراو و 50 ھەزار بۆ ناوڤۆ و 160 ھەزار بۆ تيجووی بەرھەمھيئان و گواستنەوہ دانراو، واتە ريزەى 34٪ كۆى گشتى نەوتى ھەريمی كوردستان بۆ تيجوو دانراو، كە ئەگەر بە بەتيكراى نرخى سۆمۆ لەو كاتەدا كە 80 دۆلار بوو، واتە تيجووی بەرميلیک نەوت لە ھەريمی كوردستان بە 27.2 دۆلار دانراو.

ئىستا، پرسيارە سەرەكیەكە ئەوہیە نرخى بەرميلیک نەوت كە تيجووی بەرھەمھيئان و گواستنەوہى بە 6.9 دۆلار بۆ ھەريمی كوردستان دانراو لە چيەوہ ھاتوو! لەكاتێكدا تەنانەت لەگەل ئەو بېرەش يەكناگریتەوہ كە لە بودجەى 2023 وەك خەرجى بەرھەمھيئان و گواستنەوہ بۆ نەوتى ھەريمی كوردستان دانراو، بۆ نموونە لە بودجە ھەريمی كوردستان بە رادەستکردنى 400 ھەزار بەرميل نەوتى رۆژانە، واتە 146 ملیون بەرميل نەوتى سالاڤە پابەند كراو، كە تيجووی بەرميلیک بۆ بەرھەمھيئان و گواستنەوہ 26 ھەزار دینار يان 19.8 دۆلار دانراو!

ھەريمی كوردستان بەرميلی نەوتى بەناوڤۆ بە چەند فرۆشتووہ، ئەى عيراق بە چەندى

دەفرۆشيت ؟

بەپێى راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى ھەريمی كوردستان لەماوہى شەش مانگ دا 10 ملیون و 200 ھەزار و 524 بەرميل نەوتى بەناوڤۆ فرۆشتووہ كە بە ھاكەى لەو ماوہەدا 309 ملیار و 967 ملیون و 348 ھەزار و 238 دینار بوو. واتە نرخى يەك بەرميل نەوت لەو ماوہەدا بۆ ناوڤۆ 30 ھەزار و 387 دینار بوو وەك داھات بۆ حكومەتى ھەريمی كوردستان گەراوہتەوہ.

ھەرۆہە، بەپێى داتاكان لە راپۆرتەكەدا ھاتووہ لەماوہى 2023-6-25 بۆ 2023-10-14 ھەريمی كوردستان بېرى 8 ملیون 43 ھەزار 594 بەرميل نەوتى رادەستى وەزارەتى نەوتى عيراق كرددووہ كە ھيچ تيجوویەكى بەرھەمھيئان و گواستنەوہى لە حكومەتى عيراق وەزارەتى نەوتى عيراقى وەرنەگرتووہ!

ھەرۆہە، بەپێى راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى لە 2023-1-1 بۆ 2023-3-25 رۆژانە ھەريمی كوردستان 352 ھەزار و 83 بەرميل نەوتى ھەناردە كرددووہ و فرۆشتووہیەتى، لەكاتێكدا بەپێى راپۆرتى ديلۆيت لەماوہى چارەكى يەكەمى ئەمسالدا 2023-1-1 بۆ 2023-3-31 ھەريمی كوردستان 32 ملیون و 307 ھەزار و 382 بەرميل ھەناردەكرددووہ و فرۆشراو، كە 271 ھەزار 606 بەرميل لە خەزانەكان لە بەندەرەكە ماوہتەوہ، واتە كۆى ھەناردەكراو و فرۆشراو 32 ملیون و 578 ھەزار و 988 بەرميل بوو، واتە رۆژانە كۆى ھەناردەكراو و فرۆشراو 361 ھەزار و 988 بەرميل بوو، ئەگەر ئەوہى لە خەزانەكان زيادىكرددووہ و باریش نەكرايبت ئەوا رۆژانە 358 ھەزار و 970 بەرميل بوو! واتە جياوازیبەكە لەنيوان راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى و ديلۆيت رۆژانە 9 ھەزار و 905 بەرميل يان 6 ھەزار و 887 بەرميل

بەدیووەکە دیکەدا عێراق مانگانە تەنیا بێ داھاتی نهوتی ھەناردەکراو بڵاودەکاتووە، بۆ نموونە [بەپێی راپۆرتی جیاوازی ژمارەکانی داھات و خەرجی لە نیوێ بەکەمی 2023](#) دا لە عێراق رۆژانە بەتێکرا 3.43 ملیۆن بەرمیل نهوت ھەناردەکراوە، لەکاتیکیدا بەپێی راپۆرتەکانی وەزارەتی نهوت عێراق لەمانگی ئاب ئەمسالدا رۆژانە 4.71 ملیۆن نهوت بەرھەمەھێنیت، واتە رۆژانە 1.28 ملیۆن بەرمیل نهوت لەناوخوا دا دەفرۆشیت و بەکار دەھێنیت کە داھاتەکە بەجیاواز لە داھاتی نهوتی ھەناردەکراو نەھاتوو! ئەمەش سەرھەرای جیاوازی سەرۆو 5.6 تریلیۆن دینار لە داھاتی نهوت لەنیوان وەزارەتی نهوت و وەزارەتی دارایی عێراق لە شەش مانگی بەکەمی ئەمسالدا!

ھەرھوھا، داھاتی نهوتی یەک بەرمیل لەماوەی شەش مانگی بەکەمی ئەمسالدا بەپێی [وەزارەتی نهوت](#) 99 ھەزار و 737 دینار بوو، لەکاتیکیدا بەپێی وەزارەتی دارایی داھاتی بەرمیلی نهوت 91 ھەزار و 186 دینار! ئەمە بەبەن داھاتی نهوتی بەرھەمەھێنراوی عێراق بۆ ناوخوا؟ ئەگەر داھاتی ئەو 1.28 ملیۆن بەرمیل نهوتی رۆژانە لەنیو ئەو پرە دا بێت کە لە راپۆرتی وەزارەتی دارایی بۆ نهوت و سامانە سەرۆشتییەکان ھاتوو، ئەوا جیاوازییەکە زۆر زیاتر دەبێت لەنیوان وەزارەتی نهوت و وەزارەتی دارایی بۆ داھاتی نهوت لە عێراق!

کوۆتایی

ئەگەر گەتوگۆکانیش وەک ژمارەکان جیاواز بن ئەوا نابێ چاوەروانی گەشتنە رێکەوتن بەکەین، چونکە جیاوازییەکە وەک گەتوگۆکان و سالانی رابردوو نییە لەبارەي ئەوێ کێ بەرپۆھەببات و کێ سەرپەشتی بکات و کێ دەسەلاتی ھەبێت، بەلکوو ژمارەکان یەکنەگرتیەتوھە نەک بۆ پارەي تەرخانکراو بگرە بۆ ژمارەي فەرمانبەرانیش.

رووبەکی دیکە جیاوازی پارەي تەرخانکراو بۆ مووچەي فەرمانبەران و ئەوانەي چاودێری کوۆمەلایەتی دەیانگرتیەتوھە، ئەگەر ھەریمی کوردستان رازی بێت و بەغدا ئامادە بێت بۆ خوێ داھەشی بکات ھێشتا 500 ملیار دینار وەک لە بودجەي 2023 ھاتوو کەمە و کورتھێنایی ھەبە.

جیاوازییەکی دیکە لە تێچووێ بەرھەمەھێنان و گواستنەوہي بەرمیلێک نهوتی ھەریمی کوردستان بەشیوہەیکە نەک لە پێشنیاز و رێکەوتنەکانی پێشوو و بگرە وەک ئەوہي لە بودجەي 2023 دا دانراوہ یەکنەگرتیەتوھە، ھەربۆیەش گەشتنە رێکەوتن لەسەر ئەم پرسە قورس و دەستکردنەوہ بە ھەناردەکردنەوہي نهوت لەرێگەي بەندەري جەھانەوہ قورستر ئەگەر بەرھەزامەندی بەغدا بێت و بەشداری بێت.

لەکوۆتاییدا، خالیکی سەرنجراکیش لە گەتوگۆکان بەدیدیەکرتیت، ئەویش ناامادەي بەغدا بۆ چارەسەرکردنی ئەم پرسە و درێژەپێدانی بەوشیوازەي زۆرتین دەستکەوت و کەمترین بەخشین و قولکردنەوہي پرسەکان و ئالۆزکردنیان ھەبە.

بۆ نموونە، رووبەکی دیکە ئەم پرسە کە زۆر سەرنجراکیشە دانوساندنەکان، کاتیک پێویستە ھەریمی کوردستان لەگەل پەرلەمانتار و لیژنەي دارایی پەرلەمانی عێراق کوۆبیتتوھە، کەچی کوۆبوونەوہکانی شانندی دانوساندکاری ھەریمی کوردستان لەگەل وەزارەتی دارایی و سەرۆکوہزیران و لایەنەکانی دیکەداہە. بەپێچەوانەوہ کاتیک پێویستە لەگەل لایەنی جیہەجیکار و وەزارەتی دارایی عێراق کوۆبیتتوھە، شانندی ھەریمی کوردستان لەگەل پەرلەمانتار و لیژنەي دارایی پەرلەمانی عێراق کوۆدەبیتتوھە، وەک لە کوۆبوونەوہکانی مانگی نیسان، ئایار و حوزەیران لەگەل کوۆبوونەوہکانی ھەفتەي رابردوو دەرەکەوویت!

لەکوۆتاییدا، ھەولێر و بەغدا بگەنە رێکەوتن یاخود جیہەجیکردنی رێکەوتنیکی نوێ لەژێر فشار دا، ئەوا بە دنیاییوہ پابەندبوونی ھەردوولا بە پاراستنی رێکەوتنەکەوہ بەندە بە پارسەنگی ھێز ئەوہکو بنەماہەکی درووست بۆ چارەسەرکردنی کیشەکان.

سەرچاوەکان

صدر العدد (4726) من جريدة الوقائع العراقية بتاريخ 2023/6/26. وزارة العدل - جمهورية العراق. (2023, June 26). [/https://moj.gov.iq/view.7273](https://moj.gov.iq/view.7273)

حکومة اقليم كوردستان | وزارة المالية والاقتصاد. توضیحات وزیر المالية والاقتصاد في حكومة إقليم كوردستان-العراق الى اللجنة المالية النيابية فيما يخص الوضع المالي لإقليم من الفترة 1/1/2023 الى 30/06/2023. Bagdad: حكومة اقليم كوردستان | وزارة

/Deloitte. (2023, July 7). *KRG calendar 2022*. Kurdistan Regional Government. <https://gov.krd/calendar-2022>